

دانشگاه گیلان

دانشکده مهندسی مکانیک	مکانیک محیط پیوسته ۱	دکتر مهدی قنّاد
-----------------------	----------------------	-----------------

۱-۷-۲: دیورژانس Divergence

Vector field $\vec{V}(x_1, x_2, x_3)$

$$\text{div} \vec{V} = \vec{\nabla} \cdot \vec{V} = \left(\frac{\partial}{\partial x_j} \hat{e}_j \right) \cdot (v_i \hat{e}_i) = \frac{\partial v_i}{\partial x_j} (\hat{e}_j \cdot \hat{e}_i) = \delta_{ji} \frac{\partial v_i}{\partial x_j} = \frac{\partial v_i}{\partial x_i} = v_{i,i}$$

$$\text{div} \vec{V} = \text{tr}(\vec{\nabla} \vec{V}) = \text{tr}(\text{grad} \vec{V})$$

دکتر مهدی قنّاد	مکانیک محیط پیوسته ۱	دانشکده مهندسی مکانیک

دیورژانس میدان برداری، یک عددی می شود.

$$\text{div} \vec{V} = \vec{\nabla} \cdot \vec{V} = \frac{\partial v_i}{\partial x_i}$$

دیورژانس، مرتبه‌ی تانسور را یکی کاهش می دهد. دیورژانس میدان تانسوری، یک بردار می شود.

Tensor field $\tilde{T}(x_1, x_2, x_3)$

اگر بردار \vec{a} ثابت باشد، رابطه‌ی زیر برقرار است.

$$(\text{div} \tilde{T}) \cdot \vec{a} = \text{div} (\tilde{T}^T \vec{a})$$

$$\text{div} \tilde{T} = \vec{b} = b_i \hat{e}_i$$

$$b_i = \vec{b} \cdot \hat{e}_i = (\text{div} \tilde{T}) \cdot \hat{e}_i = \text{div} (\tilde{T}^T \hat{e}_i) = \text{div} (T_{ji}^T \hat{e}_j) = \vec{\nabla} \cdot (T_{ij} \hat{e}_j)$$

$$= \left(\frac{\partial}{\partial x_m} \hat{e}_m \right) \cdot (T_{ij} \hat{e}_j) = \delta_{mj} \frac{\partial T_{ij}}{\partial x_m} = \frac{\partial T_{ij}}{\partial x_j} \Rightarrow \text{div} \tilde{T} = \frac{\partial T_{ij}}{\partial x_j} \hat{e}_i = T_{ij,j} \hat{e}_i$$

$$\text{div} \tilde{T} = \frac{\partial T_{ij}}{\partial x_j} \hat{e}_i$$

$$\text{div} \vec{V} = \frac{\partial v_1}{\partial x_1} + \frac{\partial v_2}{\partial x_2} + \frac{\partial v_3}{\partial x_3}$$

$$\text{div} \tilde{T} = \begin{pmatrix} \frac{\partial T_{11}}{\partial x_1} + \frac{\partial T_{12}}{\partial x_2} + \frac{\partial T_{13}}{\partial x_3} \\ \frac{\partial T_{21}}{\partial x_1} + \frac{\partial T_{22}}{\partial x_2} + \frac{\partial T_{23}}{\partial x_3} \\ \frac{\partial T_{31}}{\partial x_1} + \frac{\partial T_{32}}{\partial x_2} + \frac{\partial T_{33}}{\partial x_3} \end{pmatrix}$$

مثال: حاصل عبارت‌های زیر را به دست آورید.

1) $\text{div} (\alpha \vec{a})$

دانشکده مهندسی مکانیک	مکانیک محیط پیوسته ۱	دکتر مهدی قنّاد
-----------------------	----------------------	-----------------

$$\begin{aligned} \operatorname{div}(\alpha \vec{a}) &= \frac{\partial(\alpha a_i)}{\partial x_i} = \alpha \frac{\partial a_i}{\partial x_i} + \frac{\partial \alpha}{\partial x_i} a_i = \delta_{ij} \alpha \frac{\partial a_j}{\partial x_i} + \delta_{ij} \frac{\partial \alpha}{\partial x_i} a_j \\ &= \alpha \left(\frac{\partial}{\partial x_i} \hat{e}_i \right) \cdot (a_j \hat{e}_j) + \left(\frac{\partial \alpha}{\partial x_i} \hat{e}_i \right) \cdot (a_j \hat{e}_j) = \alpha (\vec{\nabla} \cdot \vec{a}) + \vec{a} \cdot (\vec{\nabla} \alpha) \end{aligned}$$

$$\operatorname{div}(\alpha \vec{a}) = \alpha \operatorname{div} \vec{a} + \vec{a} \cdot (\vec{\nabla} \alpha)$$

$$2) \operatorname{div}(\alpha \vec{T})$$

$$\begin{aligned} \operatorname{div}(\alpha \vec{T}) &= \frac{\partial(\alpha T_{ij})}{\partial x_j} \hat{e}_i = \alpha \frac{\partial T_{ij}}{\partial x_j} \hat{e}_i + \frac{\partial \alpha}{\partial x_j} T_{ij} \hat{e}_i = \alpha \operatorname{div} \vec{T} + \vec{T} \frac{\partial \alpha}{\partial x_j} \hat{e}_j \\ &= \alpha \operatorname{div} \vec{T} + \vec{T} (\operatorname{grad} \alpha) \end{aligned}$$

$$\operatorname{div}(\alpha \vec{T}) = \alpha \operatorname{div} \vec{T} + \vec{T} (\vec{\nabla} \alpha)$$

۱-۷-۳: کرل Curl

Vector field $\vec{V}(x_1, x_2, x_3)$

$$\operatorname{curl} \vec{V} = \vec{\nabla} \times \vec{V} = \left(\frac{\partial}{\partial x_j} \hat{e}_j \right) \times (v_i \hat{e}_i) = \frac{\partial v_i}{\partial x_j} (\hat{e}_j \times \hat{e}_i) = -\varepsilon_{ijk} \frac{\partial v_i}{\partial x_j} \hat{e}_k$$

$$\operatorname{curl} \vec{V} = \vec{\nabla} \times \vec{V} = -\varepsilon_{ijk} \frac{\partial v_i}{\partial x_j} \hat{e}_k$$

تمرین: نشان دهید که کرل یک میدان برداری، بردار دوگان بخش پادمتقارن گرادیان آن میدان برداری است.

$$\vec{\nabla} \vec{V} = (\vec{\nabla} \vec{V})^S + (\vec{\nabla} \vec{V})^A, \quad (\vec{\nabla} \vec{V})^A = \frac{1}{2} \left[(\vec{\nabla} \vec{V}) - (\vec{\nabla} \vec{V})^T \right]$$

$$t_k^A = -\frac{1}{2} \varepsilon_{ijk} (\vec{\nabla} \vec{V})_{ij}^A \rightarrow \vec{t}^A = -\frac{1}{2} \varepsilon_{ijk} (\vec{\nabla} \vec{V})_{ij}^A \hat{e}_k = \frac{1}{2} \operatorname{curl} \vec{V} \Rightarrow \operatorname{curl} \vec{V} = 2 \vec{t}^A$$

کرل فقط برای میدان برداری تعریف می‌شود.

دکتر مهدی قنّاد	مکانیک محیط پیوسته ۱	دانشکده مهندسی مکانیک

$$\text{curl} \vec{V} = \begin{pmatrix} \frac{\partial v_3}{\partial x_2} - \frac{\partial v_2}{\partial x_3} \\ \frac{\partial v_1}{\partial x_3} - \frac{\partial v_3}{\partial x_1} \\ \frac{\partial v_2}{\partial x_1} - \frac{\partial v_1}{\partial x_2} \end{pmatrix}$$

۱-۷-۴: لاپلاسیان Laplacian

به دیورژانس گرادیان یک میدان، لاپلاسیان می گویند.

$$\text{laplacian} = \text{div}(\text{grad}) \neq \text{grad}(\text{div})$$

$$\vec{\nabla} \cdot \vec{\nabla} = \nabla^2 = \left(\frac{\partial}{\partial x_i} \hat{e}_i \right) \cdot \left(\frac{\partial}{\partial x_j} \hat{e}_j \right) = \delta_{ij} \frac{\partial}{\partial x_i} \frac{\partial}{\partial x_j} = \frac{\partial^2}{\partial x_i \partial x_i}$$

Scalar field $\phi = \phi(\vec{r})$

$$\nabla^2 \phi = \vec{\nabla} \cdot (\vec{\nabla} \phi) = \text{div}(\vec{\nabla} \phi) = \frac{\partial^2 \phi}{\partial x_i \partial x_i} = \phi_{,ii}$$

Vector field $\vec{V} = \vec{V}(\vec{r})$

$$\begin{aligned} \nabla^2 \vec{V} &= \text{div}(\vec{\nabla} \vec{V}) = \text{div} \left(\frac{\partial v_i}{\partial x_j} \hat{e}_i \circ \hat{e}_j \right) = \frac{\partial}{\partial x_k} \left(\frac{\partial v_i}{\partial x_j} \hat{e}_i \circ \hat{e}_j \right) \hat{e}_k \\ &= \frac{\partial^2 v_i}{\partial x_k \partial x_j} (\hat{e}_i \circ \hat{e}_j) \hat{e}_k = \frac{\partial^2 v_i}{\partial x_j \partial x_k} (\hat{e}_j \cdot \hat{e}_k) \hat{e}_i = \delta_{jk} \frac{\partial^2 v_i}{\partial x_j \partial x_k} \hat{e}_i = \frac{\partial^2 v_i}{\partial x_j \partial x_j} \hat{e}_i = v_{i,jj} \hat{e}_i \end{aligned}$$

$$\nabla^2 \phi = \frac{\partial^2 \phi}{\partial x_i \partial x_i} \quad \& \quad \nabla^2 \vec{V} = \frac{\partial^2 v_i}{\partial x_j \partial x_j} \hat{e}_i$$

$$\nabla^2 \phi = \frac{\partial^2 \phi}{\partial x_1^2} + \frac{\partial^2 \phi}{\partial x_2^2} + \frac{\partial^2 \phi}{\partial x_3^2}$$

دکتر مهدی قنّاد

مکانیک محیط پیوسته ۱

دانشکده مهندسی مکانیک

$$\nabla^2 \vec{V} = \begin{pmatrix} \frac{\partial^2 v_1}{\partial x_1^2} + \frac{\partial^2 v_1}{\partial x_2^2} + \frac{\partial^2 v_1}{\partial x_3^2} \\ \frac{\partial^2 v_2}{\partial x_1^2} + \frac{\partial^2 v_2}{\partial x_2^2} + \frac{\partial^2 v_2}{\partial x_3^2} \\ \frac{\partial^2 v_3}{\partial x_1^2} + \frac{\partial^2 v_3}{\partial x_2^2} + \frac{\partial^2 v_3}{\partial x_3^2} \end{pmatrix}$$

تمرین: به کمک نمادگذاری شاخصی، حاصل عبارت $grad(div \vec{V})$ را به دست آورید.